

Ukázky (nejen) dobré praxe při psaní reflektivního deníku

Milí studenti,

jako lektori vaší Reflexe praxe stojíme o to, abyste se při psaní řídili zásadami reflektivního psaní viz dokument **Reflexe a zásady reflektivního psaní**. Pro praktičtější uchopení zápisu zároveň dodáváme i ukázkou autentického záznamu v deníku, ve kterém můžete pozorovat prvky pokročilé i začínající reflektivní praxe. Na následujících stránkách najdete **2 zápisy téže studentky**: první pochází z náslechu na hodině u provázejícího učitele a následující reflektuje z její vlastní výstup na praxi. Vzhledem k tomu, že psaní reflektivních zápisů je velmi individuální disciplína, byli bychom velmi neradi, abyste tuto ukázkou vnímali jako vzor, ale spíše demonstraci zapracování vybraných zásad reflektivního psaní, inspiraci pro možné strukturování textu a podnětné body na přemýšlení při psaní vašich vlastních zápisů.

Vězte však, že rozsah zápisu, jeho zaměření, hloubka a směr reflexe vaší situace jistě povede i k odlišné podobě vašeho zápisu. Jedním z příkladů mohou být úvodní otázky pro vaše reflektivní zápisy:

Otázky u reflektivního deníku:

- 1) Jaká pro mě hodina byla?
- 2) Jaká byla hodina pro žáky?
- 3) Co se mi povedlo?
- 4) Co můžu příště udělat jinak?

Odpovědi na tyto otázky strukturují i reflektivní záznam studentky v ukázce níže. Záměrem těchto otázek je poskytnout vám podněty pro přemýšlení a upoutání pozornosti k vašemu prožívání, i prožívání žáků. Nicméně tyto otázky nejsou těmi jedinými, které si můžete po odvedené hodině klást. Další zpravidla přínosné otázky jsou takové, které zkoumají příčiny nastalých výukových situací nebo které se zamýšlejí nad možnými strategiemi. Zde jsou takové příklady: „Proč si žáci u mého provázejícího učitele nedělali poznámky?“ nebo „Jak jsem mohla ve své hodině zapojit skupinku žáků, kteří látce již velmi dobře rozuměli a v hodině nedávali pozor?“. Nechte se proto při svých zápisech spíše vést podstatnými aspekty vámi reflektovaných situací a nenechte se svazovat strukturou tam, kde to podle vás není smysluplné a přínosné.

Ukázka reflektivního zápisu z náslechu za použití reflektivního deníku

1) Hodina pro mě byla velmi zajímavá a zároveň přínosná. Získala jsem představu o tom, jak by mohly vypadat naše vyučovací hodiny. Dala jsem si dohromady věci, co mě na hodině zaujaly, které bych ráda sama poté využila, ale také věci, které bych chtěla učít jinak. ①
Při hodině jsem sama dávala pozor a celkova si z ní spoustu informací

2) Myslím si, že hodina byla zajímavá pouze pro mě, ale pro celou třídu. Učitel se žáci celou hodinu spolupracuje a interaguje. Svým výkladem, který je pomalejší, dokáže upoutat pozornost žáků. Velkým plusem jsou často kladené otázky na žáky. Žáci pak "musí" dávat pozor, aby byli schopni odpovědět na opakovací otázky. Z žáků jsem měla pocit (téměř u všech), že je biologie a probírané téma opravdu baví a zajímá. ②
Což dle mého názoru znamená, že situace během hodiny, kdy nemluví pouze učitel, ale také hodně studenti.

3) V hodině mě zaujalo využití času během vyf. pro ostatní žáky při zkoušení/zapisování třídní knihy. V každé takové chvíli, kdy se učitel nemohl věnovat třídě naplno, začal samostatnou práci k čemu to bylo dobré? → Ve třídě bylo tím pádem ticho, žáci neměli příležitost, aby se hádali a bavili mezi sebou. ③

Co dělali ve volné chvíli? → Volný čas byl vyplněn hledáním v textu a odpovídáním tak na otázky, předem zadané učitelem. Žáci se tímto způsobem učí hledat důležité informace v textu ⇒ důležité!
+ kvíz během hodiny

4) Asi jediná věc, která mi v hodině úplně ušlechtlá byl zápis. Něco bylo napsáno v prezentaci, něco psal učitel na tabuli a něco diktoval slovně. → osobně jsem se v zápisu a v informacích špatně orientovala

→ možná by bylo lepší problematiku nejprve objasnit slyšně a poté uvolnit čas na opsání z jednoho zdroje! ④

→ v druhé době internetu přidat více obrázků pro lepší představu/učení.

Poznámka 1: Jedná se o první náslech studentky u daného provázejícího učitele a zároveň první náslech v rámci praxi. Je tedy zřejmé zaměření pozornosti na zkoumání terénu a vlastní přicházení na smysl a přínosnost tohoto kontaktu s praxí. Hloubka reflexe nám tu ještě chybí. O to zajímavější je sledovat vývoj nebo porovnávat s pozdějšími texty.

Poznámka 2: V tomto místě je identifikován vliv emocí, které žáci v hodině prožívají. Navíc se studentka snaží jít do jejich hloubky, respektive odhalovat možné příčiny jejich vzniku. Propojuje tak téma emocí s didaktikou a použitými výukovými metodami.

Poznámka 3: Kladení otázek a hledání odpovědí na ně je v této části reflektivního zápisu využito pro potřeby zvědomování významu použitých didaktických nástrojů. Na druhou stranu při hledání odpovědí studentka hodnotí pouze přínosy a zapomíná kriticky hodnotit také slabiny (rizika) pozorovaného postupu provázejícího učitele.

Poznámka 4: Zde se vyloženě nabízí prostor pro pohled provázejícího učitele, který popisovanou hodinu vedl. Má za takto zvoleným postupem nějaké přemýšlení, nebo je to pouze náhoda? Vychází z nějaké své předchozí zkušenosti či osvědčené praxe? Chybí nám tu pohled další osoby. Spolupráce mezi studentkou a provázejícím učitelem je na samém začátku, případně není dobře nastaven režim jejich spolupráce, který by umožňoval toto prodiskutovat.

Ukázka reflektivního zápisu z vlastní výuky za použití reflektivního deníku

Při tomto reflektivním zápise se zaměřením na „vlastní výuku“, bych se chtěla zaměřit na svou úplně první vyučovací hodinu - Geografie: Afrika - úvod

①

Dále žít! : nepodcenit přípravu - zabere hodně času, promyslet si předem průběh hodiny - její části + připravit si alternativu, pokud na konci hodiny zbyde čas (kvíz, shrnutí, opakování, video...), ②

1) Hodina pro mě ve výsledku překvapivě velmi zábavná. Zpočátku jsem byla docela nervózní, ale jakmile jsem se třídě představila a navázala s ní kontakt, tak nervozita opadla. Na začátku hodiny jsem se snažila o interakci se studenty představením se ptaní se jich na různé otázky ohledně jejich studia atd. Hodina velmi rychle ubíhala, takže jsem zjistila, že 45 min. není opravdu moc času, a ještě mění času na to, co všechno máte odučit (+ jsem nemusela řešit žádné zápisové do třídní knihy ani organizační věci, což zabere ještě více času) ③

Poznámka 1: Vidíme, že studentka již při reflektivním psaní nepostupuje striktně podle návodných otázek. Naopak si upravuje jejich pořadí a přidává vlastní "kategorie", aby deník mohl sloužit jí a jejím potřebám.

Poznámka 2: Je patrné celkové zaměření deníku do budoucna. Tedy na základě prožité zkušenosti (a místy také formulování jejich podstatných aspektů) navrhnout otázky a nápady, jak příště postupovat jinak, s lepším výsledkem.

Poznámka 3: Vzhledem k tomu, že se jedná o reflexi první hodiny vlastní výuky, plní tento reflektivní zápis i účel "terapeutický". Umožňuje tak studentce srovnat si myšlenky, zorientovat se ve svých dojmech, vypsát se ze svých emocí a v zásadě si naformulovat svoji výukovou "základnu". Tuto základnu může nadále měnit, posouvat a tyto posuny vědomě reflektovat. Následné srovnání zápisů (a identifikovaných prožitků) umožňuje i studentce samotné sledovat její vývoj.

Poznámka 4: V zápise se zde objevuje významné zaměření na chování žáků a identifikování jejich emocí. Studentka v odvedené hodině zkouší hledat propojení mezi žákovským prožíváním hodiny a svým zvoleným didaktickým postupem. Vzhledem k tomu, že se jedná o reflexi jejího prvního výstupu, vidíme, že při popisu chování studentů zachycuje spíše povrchní pozorování a možná propojení. V reflexi zatím tím chybí hlubší kritické zkoumání nabízející více alternativ vysvětlení a také zpochybňování a nápady na ověření domněnek v budoucnu.

Poznámka 5: V tomto místě se objevuje zajímavá ukázka sebereflexe založené na identifikování vlastních didaktických přání a představ a formulování kýženého výsledku. Tyto představy jsou zároveň spojené s vědomím vlastní neznalosti avšak obsahují výzvu tuto neznalost zacelovat a přibližovat se tak k vysněnému výsledku (koordinace výkladu, zápisu a interakci s žáky). Toto je významný prvek, protože zde studentka objevila prostor pro vlastní kompetenční posun a zároveň i zformulovala záměr jeho realizace. Tento reflektivní prvek napovídá, že studentka je na cestě k postupnému přijímání zodpovědnosti za vlastní pokrok a učení.

2) Před vyučováním jsem si stanovila dva cíle. Prvním cílem bylo, co nejvíce interagovat se studenty a snažit se je, co nejvíce zapojit do výuky.

→ aby to nevypadalo, že celou dobu mluvím pouze učitel a žáci jsou zmučeni a nevnímají!

Myslím si, že splnit tento cíl se mi povedlo poměrně dobře. Žáci byli často vyvoláváni, chodili k tabuli, odpovídali na otázky, využívali v hodině a dávali pozor, téměř celou hodinu.

2) Hodina byla pro studenty zpestřením. Chovali se jinak, než při hodinách, na kterých jsem je pozorovala při nastlesrech. Myslím si, že to bylo hlavně z důvodu změny. Jindy prezentaci, než na který jsou zvyklí, hodně obrázky, práce ve dvojicích → poté se měně styčeli a více odpovídali na otázky, nový vyučující. ④

Jejich pozornost a nadšení také probudil závěrečný úkol - krížovka, kterou jsem si pro ně připravila na zopakování probírané látky.

4) Příště bych určitě před hodinou chtěla mít seznam žáků s jejich jmény. Při práci je to horší, jelikož máme s třídou pouze jednu hodinu. Ale do budoucna bych chtěla znát jména žáků. Přijeli mi to osobněji a lepší už každého oslovovat kolego, v horším případě - ty v zelené mikíně...

Také bych chtěla zapracovat na zápisech pro třídu. Aby si stihli zapsat vše důležité, ale zároveň jen tupe popisovat celou hodinu a neposlouchat výklad. Chtěla byt to lip zkoordinovat, ale ještě nevím jak. ⑤